

Yönetmen: Yılmaz Güney

Senaryo: Yılmaz Güney

Oyuncular: Kerim Afşar (Cemil), Azra Balkan (Necibe), Civan Canova (Halil)

1975 / Türkiye / Türkçe / 105'

Arkadaş, bir sosyalist propaganda filmi. Film, her ne kadar Yılmaz Güney'in *Umut*'la (1970) başlattığı ve *Duvar*'la (1983) son bulan, Türkiye Politik Sineması'nı şekillendiren 13 yıllık dönemine denk gelse de, genel itibarıyla bu dönemi etkileyen "İtalyan Yeni Gerçekçilik'in sinemasal zerafetinden daha fazla Vertov'un Sinegöz Manifestosu'nun propagandacı tavrına yakın durur.

Filmin bir ilginç özelliği de adını, Melike Demirağ'ın aynı adlı şarkısından alması ve şarkıcının da filmde önemli bir role sahip olmasıdır.

Arkadaş, yolları 10 yıl önce ayrılan Cemil ve Âzem'in hayatları üzerinden ilerleyen didaktik bir hikâye. Cemil evlenmiş, para kazanmış, kendine kapitalist dünyada hatırı sayılır bir statü elde etmiştir, Âzem ise karayollarındaki işine devam etmiş, sosyalist mücadeleyi kendine erek olarak benimsemiş bekar bir mühendistir. Âzem'in, Cemil'in yazlığına misafir olarak gelmesiyle bu iki arkadaşın anlayışları arasındaki fark belirginleşir. Âzem ilk geldiği günden beri kendi içinde kapitalist-yalıtılmış bir bölge olan bu yazlık sitede, yalnızca Cemil'in baldızı Melike ve zengin ailelerin mallarına zarar veren bahçıvan Halil ile yakınlık kurabilmiştir. Âzem'in arkadaşı Cemil'i ve Melike'yi sosyalist çevrenin içine çekmek istediği başından beri bellidir. Melike'ye dönemin yasaklı kitabı, Ahmed Arif'in Hasretinden Prangalar Eskittim'i, hediye eden Âzem, Cemil'den de umudunu kesmez, bu sırada yazlıktaki işçiler de Âzem tarafından küçük toplantılarla eğitilmektedir.

Film, iki arkadaşın dünyaya bakışları arasındaki farkı kaba bir karşıtlık yaratarak kurar. Kapitalist düzene ait her şey görünürde albeni sahibiyken pis ve ahlaktan yoksundur, halktan gelen ve halka ait her şey ise temiz ve ahlaklıdır. Aynı zamanda senarist de olan Yılmaz Güney görüntüyle yetinmeyecek, defalarca sosyalist propagandayı canlandırdığı Âzem karakteri üzerinden yüksek sesle yineleyecektir. Güney'in sosyalist görüşü elbette diğer filmlerinde de baskındır ama *Sürü* (1979), *Yol* (1982), *Duvar* (1983) gibi sinemasının son dönem örneklerinde yerini daha yalın bir anlatıma ve daha ustaca kurulmuş bir olay örgüsüne bırakacaktır. Yine de film, Türk Sineması için yeni sayılacak bir kurgusal yapıya sahiptir; İstanbul'da bir sayfiye yeri olan Kumburgaz'daki çocuklar mayolarıyla denizde güneşlenip oynarken, Eisenstein'in Entelektüel Montaj Metodu'ndan yararlanılarak paralel kurguyla ekrana getirilen aynı yaştaki Harranlı çocuklar köylerinde su olmadığı için yarı çıplak dolaşmak zorundadır.

Arkadaş, Yılmaz Güney sinemasını yeni seyretmeye başlayacaklar için zor bir film. Yönetmen ya da senarist olarak Yılmaz Güney'in toplumcu bakışı tam olarak *Arkadaş* filminin sınırları içine girmiyor. Güney bu filmde kapitalist topluma tabi kesimi tamamen reddeden ve aşağılayan bir kimliğe bürünse de aslında o, en azından bu yazının yazarının gözünde, sınıflar arasındaki farklılığa saldıran eşitlikçi ve bütünleştirici bir sinema yapıyor.

Evren Erdem

¹ Dziga Vertov. Kinoglaz, 1924.

² Sergei Eisenstein. Methods of Montage, 5. Intellectual; yazarın çevirisi.